

Huippututkimusta tunturien sylissä

Lassi Saressalo: *Kertomus Kevosta*. Turun yliopiston Lapin tutkimuslaitos Kevon vuosikymmenet. Turun yliopisto 2017.

Suomi on biologian ja etenkin ekologian suurvalta, jos tieteen menestystä mitataan tutkimuksen eturintamassa etenemisellä ja tunnettuudella kansainvälisen tie-

deyhteisön parissa. Etelä–pohjoissuunnassa yli tuhannen kilometrin mittainen maamme tarjoaa oivia tutkimusmahdollisuuksia ekologeille, joiden kohteena ovat eliöiden ja niiden ympäristön väliset suhteet. Suuri osa noin 50 000 eliölajistamme on levittäytynyt vain osaan maata, joten meillä piisaa levinneisyysrajoja, ekologille oivia tutkimuskohteita – rajan toisella puolellahan lajin elinolovaatimukset täyttyvät, toisella puolella eivät. Yhdysvaltalainen Ernst Mayr, 1900-luvun Darwiniksi sanottu evoluutiobiologi, kehui suomalaisia lintututkijoita jo 1960-luvun alussa juuri levinneisyysrajojen ja -muutosten huippututkijoiksi.

Kun Petsamo liitettiin Tarton rauhansopimuksella Suomeen, tuli siitä 1920–1930-luvuilla luonnon-tutkijoiden ja löytöretkeilijöiden paratiisi. Mutta samalla lailla tutkijoita on innostanut Lappikin ominatakeisine etelästä puuttuvine ilmastoineen ja elinympäristöineen, lajeineen sekä ekologisine ja etologisine sopeutumisineen.

Kevojärven rannalla, pari peninkulmaa Utsjoen kirkolta etelään, toimivan Kevon tutkimusaseman 60-vuotishistoriikki on oiva osoitus pohjoisten alueiden ekologisen ja muunkin tutkimuksen eturintamasta ja samalla mainio lisä Suomen luonnon- ja yhteiskuntatieteellisen tieteen historiaan. Historiikkiin on koonnut pieteetillä Turun yliopiston folkloristiikan dosentti Lassi Saressalo, jonka oma tutkimustyö saamelaisten ja Pohjois-Norjaan etenkin 1860-luvun nälkävuosien jälkeen muuttaneiden kveenien kulttuurista liittyy kevolaiseen tutkimusperinteeseen.

Alun perin Kevo perustettiin vuonna 1956 Tunturi-Lapin kasvi- ja eläinmaailman kartoitusta ja elävän luonnon muutosten seurantaan varten. Biologinen perustutkimus ja ympäristötieteellinen seuranta ovat edelleen tutkimuslaitoksen tärkeimmät toimintamuodot. Kevoilla toimii myös säähavainto- ja seismologinen seuranta-asema.

Kevon tukikohdan synty on hieno esimerkki yhden miehen, Turun

yliopiston kasvitieteen professori Paavo Kallion (1914–92) kaukokatseisuudesta, määrätietoisuudesta, käytännöllisyydestä ja neuvottelutaidoista hänelle rakkaan Lapin tutkimuksen järjestämisessä sekä tutkimuksen hallinnollisen aseman vakiinnuttamisesta. Kallio kertoi Kevosta ja Kevon tutkimuksista omin sanoin kahdessa kirjassaan: *Kevo – Lapin luonnon tutkimuspaikka* (1962) ja *Kevo – Mietteitä ja muistikuvia Kevosta ja Lapin luonnon tutkimuksesta* (1990). Tässä teoksessa ääneen pääsevät hänen oppilaansa ja kollegansa sekä muutkin Kevolla työskennelleet tutkijat, tastakuorossa myös muutamat Kevon aseman rahoitusta ja toimintaa tukenneet henkilöt.

Vaikka Utsjoki tai mikään muukaan Lappimme kolkka ei kuulu arktiseen alueeseen sen enempää lämpötiloihin, metsänrajaan tai ikiroutaan perustuvien luonnontieteellisten määritelmien mukaan, näkyvät arktisella alueella globaaliin keskiajaraan nähden kaksinkermaisella vauhdilla kiihtyvän ilmastolämpenemisen vaikutukset toki sielläkin. Mitä pitemmiksi Kevon seurantasarjat kasvillisuudesta, eläimistöstä ja ympäristömuutoksista pitenevät, sitä arvokkaammiksi käyvät vanhemmatkin aineistot. Kevolla ja joillakin muilla pysyvillä alueilla sekä tuhansien harrastajien toteuttamilla luontomme seurannoilla on korvaamaton arvo Suomessa, jonka yliopistoissa biologitkaan eivät enää voi tutkia kasveja ja eläimiä edes niin monta vuotta kuin tutkimuslajin yksilöt elävät, saati siinä mittakaavassa, jossa populaatiot toimivat. Suomen maailmanmaine esimerkiksi pitkäaikaisista tutkimuksista on haalistumassa kauniiksi muistoksi.

Kevo-kirjan ensimmäinen luku kuvaa lyhyesti Lapin ja lähialueiden suomalaista tutkimushistoriaa, mainiten ansaitusti uranuurtajana Utsjoen ja Inarin kirkkoherran Jakob Fellmanin. Lapin ja pohjoisen luonnontutkimuksen pioneereina kunnianosoituksen saavat

myös mm. Lars Levi Laestadius, Johan Petter Norrlin, Wilhelm Ramsay ja Adolf Erik Norden-skiöld, humanisteista Elias Lönnrot, Anders Johan Sjögren ja Mattias Aleksanteri Castren.

Kolme seuraavaa lukua kuvaavat yksityiskohtaisesti Kevon tutkimuslaitoksen synty- ja rakennusvaiheita aina ensimmäisistä ideoista nykypäivään. Kallio esitti Turun yliopiston hallinnolle ajatuksensa loppupalvelulla 1955. Hänen tavoitteenaan oli Suomen kattava ja kokonaisvaltainen tutkiminen sekä kansainvälisen tiedeyhteistyön kehittäminen sodanjälkeisten vaikeuksien voittamiseksi. Kirja selostaa yksityiskohtaisesti, valokuvien ja asiapapereihin havainnollistaen, kaikki ne lukemattomat vaiheet, anomukset, kokoukset ja kommervenkit, jotka tarvittiin aseman aikaansaamiseksi sekä kuvien ja sanoin esiteltujen rakennusten pystyttämiseksi. Maastotyön huvittavat sattumukset ja merkkihenkilöiden persoonallisten piirteiden luonnehdinnat ryydittävät historiaa ja luovat elämänmakua.

Niin ainutkertainen kuin Kevoniemen historia Kallion ja muiden turkulaisten biologien telttapaikasta yliopistolliseksi tutkimuslaitokseksi onkin, on seuraavalla reilun sadan sivun koosteella Kevon tutkimusprojekteista yleisempää mielenkiintoa. Esimerkiksi Kallion oppilas Esteri Ohenoja kuvailee elävästi sieniin kohdistuvaa tutkimusta ja siihen liittyneitä tutkimusmatkoja Huippuvuorille, Labradoriin ja Jakutiaan. Kevolla osallistuttiin 1960-luvulta alkaen myös kansainvälisiin laajoihin tutkimusohjelmiin *International Biological Programme* (IBP) ja *Man and Biosphere* (MAB). Kevo erikoistui etenkin kasvien ja kasvinsyöjien vuorovaikutussuhteisiin. Pohjois-Lapissa tunturi- ja hallamittari sekä poro vaikuttavat huomattavasti tunturikoivun ja jäkälien elämään. Ilmastomuutokseenkin liittyvä metsänrajatutkimus kuuluu niin ikään Kevon keskeiseen tutkimusohjelmaan.

Muuhunkin kansainväliseen yhteistyöhön liittyi lukuisia kirjassa kuvattuja tutkimusretkiä. Kevolla alkoi vierailia kasvavin määrin ulkomaisia tutkijoita eri puolilta pohjoista pallonpuoliskoa viime vuosituhannen lopulla, ja 2000-luvulla yhä lukuisimmat kansainväliset tutkimus- ja seurantahankkeet ovat kotiutuneet Utsjoelle tutkimuslaitosten ja tutkijoiden tiivistyneiden verkostojen myötä. Kirjassa esitellään niin ikään saamelaiskulttuuriin liittyvää, joskin huomattavasti suppeampaa tutkimustyötä.

Kirjan loppupuolella kuvataan Kevon luonnonpuistoa tutkimuskohteena sekä Kevon tutkimuslaitosta monenlaisten kongressien, seminaarien ja kurssien pitopaikkana, laitoksen hallinnollisen aseman muutoksia sekä vähän sisäpiirihenkisiä mutta elämänmaakuisia muisteluksia henkilökunnan ja tutkijoiden arkielämästä. Kaiken kaikkiaan kirjasta huokuu lämminhenkinen kerronta.

Kevon tutkimuslaitosta, sen perustajia ja kehittäjiä sopii kiittää erittäin monipuolisesta ja ajan hermolla olevasta tutkimuksesta ja tutkimusyhteistyöstä. Kirjan ansio on tuoda julki kokonaisuudessaan, kuinka yhdessä Suomen kaukaisimpiin kuuluvassa kolkassa, tunturien sylissä uinuvan järven kapeassa niemenkärjessä tehdään maailmanluokan huippututkimusta.

Jokaiseen kirjaan jää pikkuvirheitä, jotka eivät kokonaisuutta himmennä. Jakob Fellmanin kasvitieteellinen retkeily ja kartoitukset ajoittuvat vuosiin 1820–29 (ks. Henry Väre 2011: *Jacob Fellman – the botanising priest*, *Memoranda Soc. Fauna Flora Fennica* 87), ei 1830–40-luvuille, hänhän siirtyi Lappajärven kirkkoherraksi vuonna 1832 (kasvitieteelliset pääjulkaisut ovat vuosilta 1831 ja 1835, kuten myöhemmin oikein todetaankin). Saressalon mielestä Lapin luonnon suurin muutos on tunturimittarien joukkoesiintymisen aiheuttama tunturikoivikoiden tuho 1960-luvun puolivälissä, jol-

loin 5 000 neliökilometriä Utsjoen ja Inarin ylänköjen koivikoita muutui paljakoiksi joiksikin vuosikymmeniksi, neljäsosa tuhoalueesta pysyvästi. Porojen ylläidunnus puhumattakaan metsätaloudesta saati ilmastonmuutoksesta ravistelevat kuitenkin ravintoverkkoja ja lajiston vuorovaikutussuhteita koko Lapissa. Myös riekkokannan poikkeuksellisen pitkäaikainen ja syvä aallonpohja sekä ilmasto- ja lumiolojen muutokseen kytketty myyräkantojen kannanvaihteluiden muutos huolestuttavat biologeja. Vähistä kielikömmähdyksistä esimerkkejä olkoot Ruijan nimittäminen Finnmarkeniksi (emmethän kirjoita Londonista tai Stockholmista) ja Erttetvarrin suomentaminen samalla sivulla (227) kerran Erttigvaaraksi ja muutaman rivin päässä kahdesti Ertigvaaraksi.

Kirjan lopussa Saressalo pohtii Kevon henkeä, siellä työskentelevien yhteenkuuluvuudentunnetta ja yhteistyöalttiutta, jonka Paavo Kallio (PK) suureksi osaksi sai aikaan. ”Se on PK:n innostusta Laptiin ja tämän innostuksen ulottumista kasvi- ja eläintieteilijöiden varhaisten Lapin retkien ja retkeiläisten mieliin, sanoisinko sieluihin.” Tuon hengen tunnistan itsesänikin, vaikka en Kevon asemalla ole tutkimusta tehnytäkään. Kun tammikuun puolivälissä kuulen Yleisradion ykköskanavan aamu-kuuluttajan niin tutusti kertovan, että kaamos päättyy tänään Kevon luonnonpuistossa, olen kuin kissa pistoksissa. Enää kaksi kuukautta kituutusta ja hiihdän jälleen yhdessä Suomen upeimmista luonnonaarteista.

PERTTI KOSKIMIES

Kirjoittaja on biologi, tietokirjailija ja tiedetoimittaja.